

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד

שעור מורה מוריני הרב יהודה גנס שליט"א שבת בשלח ע"ד:

בדיני ועניני לחם משנה

האם החובה לבצוע על לחם משנה היא מן התורה

א] "אמר רבי אבא בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות שנאמר לחם משנה"¹. ובט"ז² כתב דלכולי עלמא דין זה הוא דין תורה, שהרי למדוהו מן התורה. ואמנם צ"ע בזה, דהלא נחלקו הראשונים בעיקר מצות עונג שבת האם חובתה היא מן התורה או מדברי קבלה³, ולסוברים דאינה מן התורה צ"ע איך יתכן לומר דעיקר החובה לאכול בשבת אינה מן התורה, ומצות לחם משנה היא מדאורייתא. וצ"ל בכיבור דברי הט"ז, שאמנם החובה לאכול בשבת אינה מן התורה, אולם יש חובה מן התורה שאם בא האדם לאכול פת יבצע על שני ככרות. ב] אולם לכאורה מדברי הרמב"ם נראה דלא כט"ז, דזה לשון הרמב"ם⁴: "ארבעה דברים נאמרו בשבת, שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים והן מפורשים ע"י הנביאים. שבתורה זכור ושמור, ושנתפרשו ע"י הנביאים כבוד ועונג... איזה הוא עונג... חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת... וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין ולבצוע על שתי ככרות...". ומתבאר מדבריו דמן התורה אין חובה בשבת אלא במצוות זכור ושמור, ועונג שבת הוא מדברי קבלה, ומצות לחם משנה היא פרט מדיני עונג שבת. גם מש"כ הט"ז דכיון דילפינן לה מן הפסוקים על כרחך דאורייתא היא, צ"ע לכאור', דמן הפסוק לא למדנו דחובה לקחת לחם משנה, ושמענו רק סיפור דברים שכן היה במן, (ועל כן אמרו חכמים שראוי לעשות זכר למן), ומנלן לומר שישנה חובה מן התורה לבצוע על לחם משנה. ובפרי מגדים⁵ כתב שמדברי המגן אברהם מבואר דלא כט"ז, אלא דחובת לחם משנה אינה אלא מדרבנן⁶.

מדוע בוצעים על לחם משנה בשבת ולא ביום שישי
ג] והנה בעיקר חובת לחם משנה בשבת יש לעיין, דהלא ביום שישי ירד לחם משנה, אחד ליום ו' ואחד לשבת, וא"כ אדרבה ביום שישי היה לנו לבצוע על לחם משנה ולא בשבת. ד] ובחזקוני⁷ על הפסוק "לקטו לחם משנה שני העומר לאחד" כתב וז"ל: "ממשמע שנאמר לחם משנה איני יודע שהוא שני העומר, ומה תלמוד לומר שני העומר לאחד, שני העומרים ליום המיוחד שהוא השבת...". ולמדנו מדבריו חידוש נפלא שביום ו' היה יורד שלשה עמרים, אחד ליום ו' ושנים לשבת. ולדבריו מובן היטב מדוע בשבת אנחנו לוקחים לחם משנה, דזהו לזכרון על הענין הנפלא הזה שלצורך שבת היה יורד שני עמרים לכל אדם, ולא כימות החול בהם היה יורד עומר לכל אחד. ה] אולם צ"ע מה הטעם שהיה יורד לכל אדם שני עמרים לשבת, דמאחר שלמזון אדם די בעומר אחד⁸, מדוע לשבת צריך שני עמרים.

¹ שבת קיז:

² סימן תרע"ח ס"ק ב'.

³ יעוין מה שהביא בזה המשנה ברורה בשער הציון סימן רמ"ב ס"ק א'.

⁴ פרק ל' מהלכות שבת.

⁵ במשבצות זהב על דברי הט"ז שם.

⁶ יעוין עוד בענין זה בשמירת שבת כהלכתה פרק נ"ה הערה א'.

⁷ שמות ט"ז כ"ב.

⁸ בגמ' עירובין פג: אמרו "העומר עשירית האיפה הוא... מכאן אמרו האוכל כמידה זו ה"ז בריא ומבורך...".

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

[ו] ומצינו ברש"י⁹ שכתב שבשבת מחמת הנשמה היתירה שיש לאדם יש לו "רוחב לב למנוחה ושמחה ולהיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו", ולפי זה ניתן קצת להבין מדוע בשבת היה המן כפול.

[ז] אולם ביותר מזה נראה, דהנה המן היה מזון דק רוחני, וכמו שאמרו חז"ל¹⁰ שהמן הוא "לחם שמלאכי השרת אוכלים אותו", ובשבת שהוא יום מיוחד לקרבת א-לוקים זכו ישראל להשפעה רוחנית כפולה מימות החול, ועל כן זכו למן כפול.

[ח] ולפי"ז יתבאר מה שאמרו חז"ל¹¹ שבארבעים יום (בהם המתין יהושע למשה למרגלות הר סיני) ירד מן ליהושע כנגד כל ישראל, שבפשוטו הוא תמוה מאוד מדוע לו ליהושע לאכול מליוני עמרי מן. ולהנ"ל מובן היטב דכוונת חז"ל שבשפע הרוחני שבמן זכה יהושע כנגד כל ישראל, וכמ"ש במהרש"א שם.

[ובמהרש"א שם ביאר לפי"ז את מה שאנו אומרים בברכת הלבנה "עטרת תפארת לעמוסי בטן... ", דישראל לעתיד לבוא יזכו לשפע רוחני עצום וכפי שזכה יהושע].

[ט] ויתבאר על פי זה גם מאמר חז"ל¹² "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן", שע"י השפע הרוחני לו זכו ישראל ע"י אכילת המן זכו להיות דור מקבלי התורה.

[י] ואולם בעיקר דברי החזקוני מצינו בכמה ראשונים שכתבו לכאור' להיפך מדבריו, דהנה נחלקו הראשונים האם בסעודה שלישית צריך לבצוע על לחם משנה¹³, ויש מן הראשונים¹⁴ שכתבו שאין צריך, וטעמם דהיה יורד לישראל ביום ו' שני עמרים, ומכל אחד עשו ב' ככרות, אחד אכלו ביום ו', נמצא בידם בליל שבת ג' ככרות ובבוקר ב', אולם לסעודה שלישית שוב לא היה בידם אלא ככר אחד, ועל כן גם אנו אין מחויבים בלחם משנה בסעודה שלישית.

ומבואר א"כ מדבריהם דלא כחזקוני, שלא היה יורד ביום שישי ג' עמרים אלא שנים.

[ולהנ"ל יתכן שאין כאן מחלוקת, דהחזקוני דיבר על השפע הרוחני שבמן, והראשונים דיברו על החלק הגשמי שבו, וצ"ע].

[יא] ולדברי הראשונים צ"ל בפשיטות דמה שאנו לוקחים לחם משנה בשבת ולא ביום ו', הוא כדי להודות על הנס שירד ביום ו' לחם משנה לצורך השבת, [וכמו שכתב רש"י¹⁵ "ויברך... ויקדש... ברכו במן וקידשו במן...].

[יב] ועדין ק"ק דמאחר שמבואר מדבריהם דהלחם משנה אינו כנגד המן שירד כפול ביום ו', אלא כנגד ב' הככרות אותם עושים מכל עומר, א"כ נס זה היה בכל יום, ומדוע רק בשבת אנו עושים זכר למן, וצ"ב.

[יג] וברמ"א¹⁶ כתב שנהגו לאכול פשטידא בליל שבת העשויה מבשר מכוסה בשתי שכבות בשר, זכר למן שהיה בין שתי שכבות הטל.

ובביאור הלכה תמה כנ"ל, מדוע דוקא בשבת בו לא ירד המן אנו עושים זכר למן, וכתב וז"ל: "ומה נמלצו אמרי יושר של התורת חיים שכתב טעם הגון לזה, והוא לפי ששבת בראשית הוא דוגמת שבת שלעתיד לבוא שהוא יום שכולו שבת, ולכן אנו עושים כמה דברים בשבת זה דוגמתו, היינו לאכול בשר ודגים נגד סעודת שור הבר ולויתן, ומקדשין על היין נגד היין המשומר בענביו לצדיקים לעתיד לבוא, וכבר אמרו חז"ל דעל שם זה נקרא רקיע שחקים שבו שוחקים מן לצדיקים לעתיד לבוא, ולכך שפיר יש לעשות בשבת זכר למן ההוא".

ולדבריו מובן היטב שאף שבכל יום ירד מן ממנו עשו שתי ככרות, אעפ"כ דוקא בשבת עושים אנו זכר למן, כנגד המן בו נזכה ליום שכולו שבת.

⁹ ביצה טז. ד"ה נשמה יתירה.

¹⁰ יומא עה:

¹¹ שם עו.

¹² תנחומא בשלח כ', ובמכילתא ופסיקתא זוטא.

¹³ הובאו ב' השיטות להלכה בשו"ע סי' רצ"א סעיף ד'.

¹⁴ כן הביא הבבית יוסף בסימן רצ"א סעיף ד' משבלי הלקט בשם ה"ר בנימין, וכן הביא בשו"ת הרשב"א ח"ז סי' תק"ל.

¹⁵ (מסגנון התשובה שם נראה לכאור' שאינה מן הרשב"א, וצ"ב).

¹⁶ בראשית ב' ג'.

¹⁶ סימן רמ"ב.